

3. Денисюк І. О. Розвиток української малої прози XIX– поч. XX ст. К., 1981. С. 17–28.
4. Доманицький В. Марія Олександрівна Маркович – авторка «Народних оповідань». *Літературно-науковий вісник*. 1908. Т. XII, Кн. I. С. 48–75.
5. Єфремов С. Марко Вовчок. Літературна характеристика. К., 1907. 68 с.
6. Засенко О. Марко Вовчок. Життя, творчість, місце в історії літератури. К., 1964. 564 с.
7. Клочек Г. Анатомія добра і зла: Повість Марка Вовчка «Інститутка». *Українська мова та література*. 1998. №19. С.12–13.
8. Ставицька К.В., Шарова Т.М. Вплив інноваційних технологій на освітній процес вищої школи. *Інформаційні технології в освіті та науці*: зб. наук. пр. 2017. Т. 1. №9. С. 260–263.
9. Ткачук М.П. Концепція людини й дійсності та деякі питання епічної єдності оповідань і повістей Марка Вовчка 1857–1861 рр. *Слово і час*. 1991. №2. С. 3–5.
10. Шаров С.В. Самостійна робота як умова формування професійної компетентності майбутніх фахівців. *Сучасні тенденції розвитку 68 української науки*: матеріали Всеукр. наук. конф. (21-22 липня 2017 р., м. Переяслав-Хмельницький). С. 35–38.
11. Шарова Т.М., Шаров С.В., Солоненко А.М. Видатні особистості української словесності. Мелітополь: Видавничий будинок Мелітопольської міської друкарні, 2018. 254 с.

Суховій Л.А.,

здобувач вищої освіти

*Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького*

ТРАГІЗМ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ В ОПОВІДАННІ О. ДОВЖЕНКА «НІЧ ПЕРЕД БОЄМ»

Анотація. У статті розглянуто питання трагізму українського народу в оповіданні О. Довженка «Ніч перед боєм». Акцентується увага на майстерності письменника правдиво зображувати ідеалізованих героїв та наділяти їх позитивними рисами характеру. Аналізований твір проінтятий пафосом гніву до ворогів.

Ключові слова: трагізм, оповідання, біль, ворог, художня творчість, поетика, проблематика.

Sukhoviy L. The Tragism of the Ukrainian People in the Story O. Dovzhenko «Night before the Battle». The article considers the issue of the tragedy of the Ukrainian people in O. Dovzhenko's story «The Night Before the Battle». Emphasis is placed on the writer's skill to accurately portray idealized characters and endow them with positive character traits. The analyzed work is imbued with the pathos of anger towards enemies.

Key words: *tragedy, stories, pain, enemy, artistic creativity, poetics, problems.*

У філологічному колі до вивчення творчості О. Довженка зверталось багато вчених, дослідників, яким не байдужою є його спадщина в історико-літературному процесі України ХХ ст. Актуальність вивчення означеного питання зводиться до розуміння письменником трагічних сторінок історії України, оприлюднення крізь приму світосприйняття та переживання кожної окремої людини. Сьогодні маємо потребу переосмислення творчої спадщини О. Довженка з урахуванням різноманітних методологічних засад його життєтворчості. Доречно переглянути сторінки біографії, які у наш час не є вивченими та дослідженими на належному рівні. Не менш цікавим на сьогодні є питання вивчення проблеми соціального розшарування суспільства, трагізму, які показував на сторінках художніх творів О. Довженко.

Творчість О. Довженка досліджували такі критики та літературознавці: О. Гончар, О. Бабишкін, І. Дзюба, В. Дончик, С. Жила, І. Захарчук, В. Ігнат, С. Коба, І. Корнієнко, Р. Корогодський, Ю. Кочерган, М. Логвіненко, І. Місюра, Н. Науменко, Л. Новиченко, С. Пульгер, В. Святовець, Н. Тимків, Г. Ткаченко, Н. Троша, Чумак, С. Шмулик.

Відомо, що у творчій спадщині письменника є твори великих епічних жанрів, кіноповісті. Однак, ще більшого емоційного впливу на читача досягнув О. Довженко своїми новелами та оповіданнями. Якщо перші фільми Довженка були недосконалі, мали експериментаторський характер і автор не включав їх до свого активу, то його вже перші оповідання стали надбанням української літератури – такі вони самобутні, високохудожні, глибокоідейні, цікаві. Творчість О. Довженка вивчається не лише в закладах загальної середньої освіти, а й у закладах вищої освіти [9].

Письменник у дні війни створив цілу низку оповідань – «Стій, смерть, зупинись!», «Відступник», «На колючому дроті», «Незабутнє», «Ніч перед боєм», «Маги», «Перемога», «Тризна», «Воля до життя»,

«Хата», а також невеличкі за розміром новели: «Федорченко», «Невідомий», «Помилка» та інші. В них зображено героїзм радянських людей, засуджено зрадництво, оспівано незламність народного духу [8, с. 98].

Найкращим оповіданням О. Довженка є «Ніч перед боєм». В найтяжчий рік війни – 1942-й – воно перевидавалося окремою книжечкою вісім разів лише українською та російською мовами. Вісімнадцять видань однієї новели за рік. Дванадцятьма мовами [4, с. 4]. Це найкраще свідчення її великої ідейності, її естетичної сили і краси. Високопатріотична новела «Ніч перед боєм» була потрібна фронтові так само, як снаряди. Це можна вважати класичним прикладом міцного зв'язку письменника з народом, прикладом великої виховної сили літератури (рис. 1).

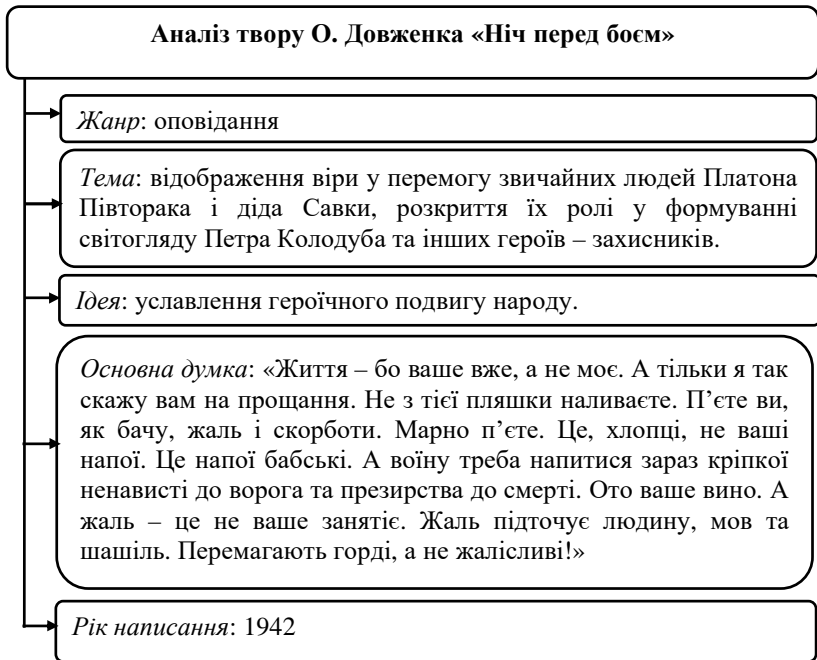

Рис. 1. Аналіз твору О. Довженка «Ніч перед боєм»

Оповідання чарує, захоплює суворою правдивістю кожного слова й патріотизмом. Тут немає незвичайних ситуацій. І в той же час новела виключно романтична. Однак на сторінках твору помітне відтворення автором категорії правди, яку автор відчував на собі. Тут доречно згадати

про те, що категоріальний апарат правдивих картин тогочасної дійсності у творчості інших митців слова (І. Маслов, Р. Третяков, І. Муратов) згадувався критиками, літературознавцями не побіжно [7, с. 239].

Оповідання О. Довженка були такі жагучі, полум'яні, що вони одразу здобули широку популярність; вони стали грізною зброєю в боротьбі з ворогом. їх друкували «метеликами» українською й російською мовами, випускали великими тиражами і разом з снарядами, гвинтівками відправляли на фронт в окопи. Простота сюжету і водночас постійний філософський підтекст, щедра, колоритна мовна стихія, динамізм оповіді, межування високого й земного, публіцистичного й психологічного, драматичного й ліричного, яскравість зображуваних характерів, їх типовість – такі основні прикмети Довженкової новелістики [5, с. 135].

Звичайно, романтичність оповіді позначається й на формі твору. Справді, трагедійні ситуації, героїчні дії персонажів – все це вимагає динамічного діалогу, експресивної мови, великої психологічної наснаги. В композиційних обрисах Довженкової новели відчувається далекий відгомін розповідної манери Марка Вовчка (рис 2).

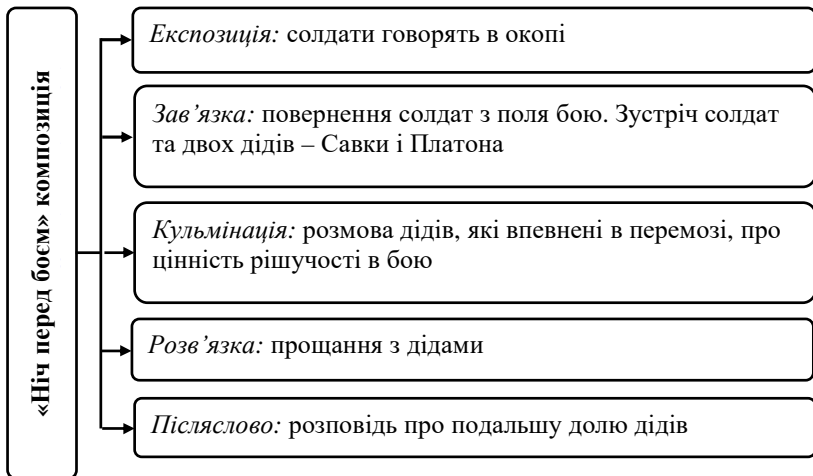

Рис. 2. Композиція твору О. Довженка «Ніч перед боєм»

Фабула оповідання «Ніч перед боєм» нехитра, і цим підкреслюється природність, правдивість епізоду. Перед боєм молоді танкісти розпитують свого командира Петра Колодуба про «внутрішній секрет» його героїзму. Командир поступово розкриває таємницю своєї безстрашності, причиною

якої є двоє радянських людей – українські діди Савка і Платон. Під час відступу радянських частин вони під вогнем ворожої артилерії перевезли Колодуба та інших бійців через Десну, а потім героїчно загинули, потопивши великий човен з фашистами [3].

Героїзм дідів, що, ризикуючи життям, день і ніч перевозять під обстрілом наших бійців, їх патріотизм, щире уболівання за долю Радянської влади, армії, їх самовідданість і мужність – все це здебільшого подано в підтексті. Письменник підкреслює буденність, приправлену гумором та іронією скромність дідів під час подвигу [2, с. 34].

Це й хвилює читача. Якщо непоказну зовнішність діда Савки співставити з його подвигом, то перед нами «мовчки» постає душевна велич тихого рибалки. Суто народні риси дідівського характеру – статечність, спокій і розважливість в найскладніших ситуаціях, оця зовнішня безпечність, флегматичність – ще більше підкреслюють мужність рибалок, їх зневагу до смерті. «Ми йшли стежкою мовчки у густих лозах. Діди йшли попереду з сітками і хропачами дуже повільно, ніби на звичайну нічну рибну ловлю, і, здавалося, не звертали жодної уваги ні на гарматну стрілянину, ні на рев німецьких нахабних літаків, – одне слово, весь німецький фейєрверк, що так замучив нас за останні дні важкого відступу, для них ніби не існував зовсім» [1, с. 117]. Витримка, байдужість до небезпеки заспокоїливо впливали на знервованих, стомлених бійців. Разом з тим в оцій незвичайності, байдужості до смерті, зневазі до всякої небезпеки вже відчувається романтичне наснаження образів.

Письменник приділив велику увагу мовній характеристиці героїв. Одному з дідів хочеться, скажімо, присоромити тих, що відступають; робить це він просто і делікатно, використовуючи традиційні засоби іронії, що полягають в удаваному непорозумінні: «Еге-ге! Щось ви, хлопці, не той, не як його, не туди, неначе, йдете, – сказав дід Савка і хитро подивився на нас. – Оdejка ось нова, і торбочки, і ремні, еге, і самі ось молоді, а звертаєш наче не туди, га?!» [1, с. 118].

Коли постаті героїв-рибалок романтично піднесені, то епізодичні постаті боягузів окреслені сатирично. Детально побачити особливості формування письменником характеристик головних героїв можна за допомогою схеми графіки. Синтаксис монологу, його лексика, зменшувальна форма іменників – все це вдало вихоплено з народно-розмовної стихії. Тому образи дідів такі живі, рельєфні, зримі (рис. 3).

В оповіданні нещадно картались різні панікери та страхополохи. Звичайно, всілякі «лобові» декларації в новелі відсутні. Висміювання боягузів, нестійких елементів робиться за допомогою випробуваних

сатиричних прийомів: дід Платон, приміром, не апелює безпосередньо до панікера, що сидить поруч, а згідно з старим українським прислів'ям говорить «навздогад буряків, щоб дали капусти» [6, с. 60].

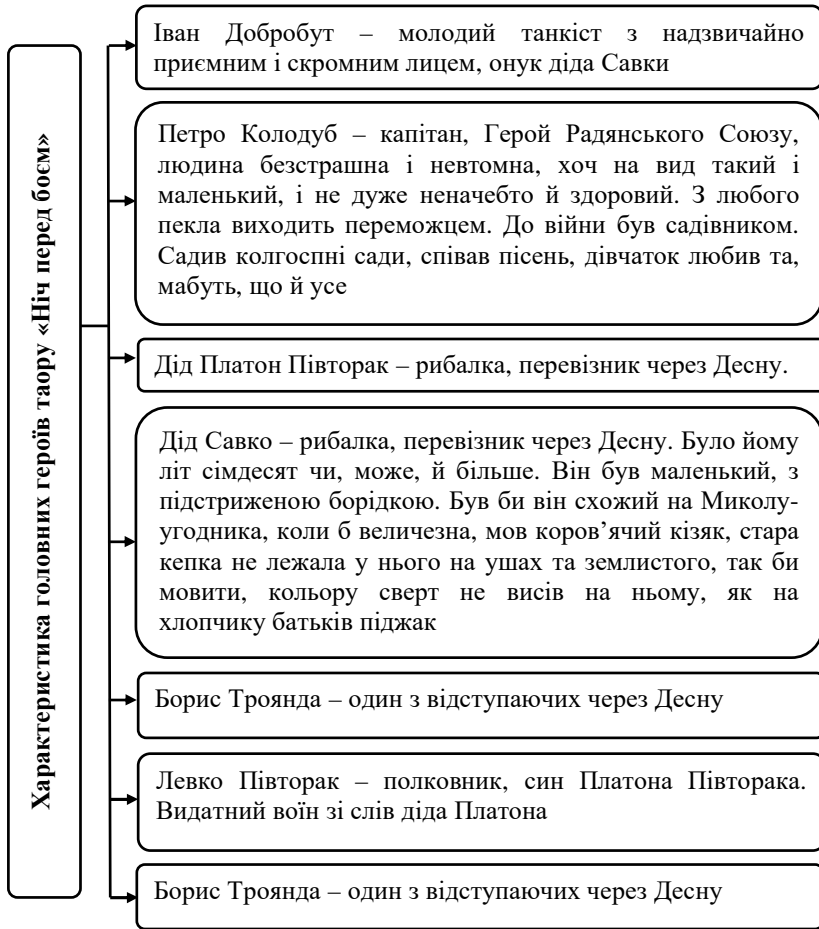

Рис. 3. Характеристика головних героїв твору «Ніч перед боєм»

Оповідання «Ніч перед боєм» пройнята пафосом гніву до ворогів, цим вона перегукується з віршем П. Тичини «Весна», де поет у тяжку годину проголошує бойове кредо: «Не плач Ієремії, а безпощадний гнів богатирів» [1, с. 147].

Мобілізуюче значення новели не можна применшити. Адже голосом Платона і Савки промовляє сама Батьківщина – в цьому й «секрет»

Колодубового героїзму. Цим твором автор засвідчив свою майстерність, якою буде пишатися наступне покоління, читаючи твір.

Сьогодні О. Довженко – це знаний письменник, творчість якого вивчається у закладах загальної середньої освіти. Його історико-літературне місце в світовому контексті закарбоване читачами та критиками. Трагічність, яка покладена в основу його творів говорить про те, що сам автор за життя пережив хвилюючі моменти, які не могли залишити його осторонь від усього процесу. Саме тому він залишив нащадкам історичні факти трагічного змісту, саме тому його герої сильні духом та прагнуть до власної мети. Головними принципами письменника була воля до життя та прагнення до щастя, мирного життя.

Література

1. Довженко О.П. Вибрані твори. Львів : Каменяр, 1980. 302 с.
2. Коба С.Л. Олександр Довженко. Життя і творчість. К. : Дніпро, 1979. 197 с.
3. Максимчук-Макаренко С. Типологія жіночих образів у літературній спадщині Олександра Довженка: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.01.01. К., 2017. 21 с.
4. Медвідь Н. Особливості концепції національного буття в повоєнній творчості О.Довженка. *Сіверянський літопис*. 1998. №4. С. 3–10.
5. Мусієнко О. Фата моргана О. Довженка. *Сучасність*. 1996. №6. С. 135–139.
6. Святовець В. Форми деталізації у творчості Олександра Довженка: до 110-ї річниці від дня народження митця. *Дивослово*. 2004. №9. С. 60.
7. Супрун С.О., Шарова Т.М. Реалістичне відтворення життєвої правди у творах І. Маслова. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Серія «Філологічна»: збірник наукових праць. Острог: Видавництво Національного університету «Острозька академія». Вип. 59. 2015. С. 239–241.
8. Суховій Л.А., Шарова Т.М., Шаров С.В. Особливості кіноповісті О. Довженка «Україна в огні»: бачити, чути, відчувати. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія: Філологія, №1(40). 2019. С. 97–100.
9. Sharova T., Zemlianska A., Sharov S. Аналіз навчального плану бакалавра спеціальності 014.01 Середня освіта. Українська мова і література. *Scientific Notes of Ostroh Academy National University: Philology Series*. 2019. №8(76). С. 119–122.